

Dak- en thuisloosheid

Maatwerk nodig voor dakloze jongeren

Het aantal jongeren zonder vaste verblijfplaats in Nederland is flink toegenomen. Persoonlijke factoren zoals een problematische gezinssituatie spelen hierin een grote rol. Maar evengoed is er de woningnood,

waardoor voor jongeren geen plaats is op de woningmarkt. De Stichting Zwerfjongeren Nederland (SZN) pleit voor een integrale aanpak om de problematiek rondom deze groep aan te pakken.



• Met deze *artist-impression* vraagt de Stichting Zwerfjongeren Nederland aandacht voor dakloze jongeren.

Ik had het opgegeven', vertelt Natasja (29). 'Ik liep van instantie naar instantie. Voor het hulpverleningstraject kwam ik niet in aanmerking omdat ik niet meer aan de eisen voldeed. Ik had een baantje gevonden. Heel goed, zou je denken, maar de hulp stopte daarom. Ik overzag het gewoon niet meer en had geen energie meer om het allemaal op te pakken.'

Natasja raakte als jongere dakloos. Na een moeizame jeugd, waarin zij wegliep van huis en niet de goede ondersteuning van jeugdzorg kreeg, had zij nooit een echte stabiele plek. Het duurde jaren voordat zij de juiste hulp kreeg en stapje voor stapje haar leven weer op de rit wist te krijgen.

9400 zwerfjongeren

Natasja's verhaal staat niet op zichzelf. Onder de kabinetten Rutte is de dak- en thuisloosheid in Nederland een groot maatschappelijk probleem geworden. Telde Nederland in 2009 nog 17.800 dak- en thuislozen, tien jaar later waren dat er ruim 39.000. Een aanzienlijk gedeelte van hen is tussen de 18 en 27 jaar. Vermoedelijk telt Nederland rond de 9400 van deze zogeheten zwerfjongeren.

De meeste zwerfjongeren zijn niet dakloos, maar thuisloos, zo meldt Movisie in de factsheet *Feiten en cijfers dak- en thuisloze jongeren in Nederland*, opgesteld in opdracht van SZN. Zij slapen vooral op logeeraadressen en slaapplekken van instanties. Van de dak- en thuisloze jongeren is een kwart tot een derde vrouw. De meeste zwerfjongeren verblijven in de Randstad.

Opvallend is het hoge aantal niet-westerse allochtonen: maar liefst de helft van alle zwerfjongeren. Hun aandeel steeg de laatste jaren flink. 'Waarschijnlijk speelt de komst van vluchtelingen hierin een rol' vertelt Marleen van der Kolk, programma-manager bij SZN. 'Jongeren kwamen zonder familie naar Nederland en kregen een status. Zij missen een netwerk, stuiten op taalbarrières, hebben vaak psychische problemen door wat zij hebben



// Zwerfjongeren zijn niet dakloos, maar thuisloos //

meegemaakt en vinden niet altijd gemakkelijk hun weg in de samenleving.' Sommige zwerfjongeren zijn afkomstig uit de Turkse of Marokkaanse gemeenschap die al enige generaties in Nederland verblijft. Zij worstelen met de verschillen tussen de Nederlandse cultuur en die van de groep waaruit zij afkomstig zijn. Soms leidt dit tot hevige conflicten en zelfs verstoting.

Moeizame jeugd

Hoe komen jongeren op straat terecht? Het lijkt een complex samenspel van verschillende factoren. Psychische problemen, verslavingen, een lichtverstandelijke beperking en schuldenproblematiek komen vaak voor. De thuissituatie was vaak onveilig en er is geen degelijk sociaal netwerk om op terug te vallen. 'Verreweg de meeste zwerfjongeren komen uit de jeugdzorg', vertelt Hella Masuger, directeur van de SZN. 'Ze komen uit kwetsbare families en hebben vaak jaren in instellingen achter de rug. De jeugdzorg stopt

als deze jongeren 18 worden. Ze worden eigenlijk niet of nauwelijks voorbereid op het leven daarna. Ze moeten het zelf uitzoeken. We verwachten veel van ze, maar ze kunnen dit helemaal niet waarmaken.'

Ook Natasja had een moeilijke jeugd en kreeg te maken met jeugdzorg. 'Ik had veel problemen met mijn moeder en stiefvader en mijn echte vader was niet in beeld', vertelt ze. 'Op school had ik vrienden en haalde ik goede cijfers. Mensen merkten weinig aan mij.' Uiteindelijk liep Natasja weg van huis, waar het ondraaglijk werd. Ze kwam bij jeugdzorg terecht, waar zij zich niet gehoord voelde. 'Ik werd er vooral bestraffend toegesproken. Ze zagen mij als lastige jongere en luisterden niet naar mijn verhaal.' Weer liep zij weg en kwam in een jeugdgevangenis. Daar verbleef zij tot haar 18e. Toen stopte voor haar de hulpverlening.

Natasja ging een juridische opleiding volgen. 'Ik wilde advocaat worden. Ik ging samenwonen met een jongen die ik had ontmoet. De relatie liep stuk, ik vond een kamertje waar ik door mijn ex werd gestalkt. Na een traumatische bedreiging verliet ik de kamer weer en stond ik op straat.'

→

// De meeste zwerfjongeren komen uit de jeugdzorg //

Vicieuze cirkel

De complexe voorgeschiedenis van jongeren als Natasja maakt dat zij opleidingen vaak niet afmaken. Dit verkleint hun kansen op de arbeidsmarkt, en daarmee op een eigen inkomen. Officieel hebben ouders een onderhoudsplicht voor hun kinderen totdat zij 21 zijn. Maar deze jongeren hebben vaak ouders die dit niet kunnen waarmaken. 'Ze zijn dan aangewezen op een jongerenbijstand van 255 euro in de maand', zegt Hella Masuger. 'Daar kunnen ze onmogelijk van leven. Het gevolg is dat zij schulden maken en in een vicieuze cirkel terechtkomen.'

Dan zijn er nog de politieke keuzes die dak- en thuisloosheid in de hand werken. De kostendelersnorm bijvoorbeeld. Wie een bijstandsuitkering ontvangt en huisgenoten heeft van 21 jaar of ouder, wordt gekort op de uitkering. De betreffende huisgenoot kan werken, zo is de gedachte. Een inwonend kind kan hierdoor te duur worden en dit kan een reden zijn het kind uit huis te zetten. Maar de belangrijkste factor is misschien wel de woningnood. Hella Masuger: 'We zien dat jongeren vast blijven zitten in de opvang. Ze kunnen niet meer vooruit omdat er niets is. Jongeren worden hoe dan ook al zwaar getroffen door de wooncrisis. Ze verlaten noodgedwongen op late leeftijd het ouderlijk huis. Deze kwetsbare jongeren worden extra hard getroffen.'

Overlevingsstand

Dakloosheid doet veel met een mens volgens Masuger: 'Je staat als zwerfjongere voortdurend in de overlevingsstand. Een dak boven je hoofd is een eerste levensbehoefte. Opleidingen, werk, relaties: het is allemaal niet aan de orde als je niet eerst een veilig plekje voor jezelf hebt.'



De vicieuze cirkel waarin dak- en thuisloze jongeren terechtkomen, de onmogelijkheid om aan je leven te werken zolang er geen dak boven je hoofd is: Natasja herkent het volledig. 'Een eigen, veilige plekje gaf mij rust. Maar meer nog kreeg ik het gevoel dat ik iets te verliezen had. Dat heb je niet als je zonder doel en zonder eigen plek leeft. Dit gevoel iets te verliezen te hebben gaf mij de motivatie om te gaan werken aan andere dingen in mijn leven, zoals werk en opleiding.'

Het probleem van dak- en thuisloosheid onder jongeren is complex en vergt een degelijke aanpak, waarbij verschillende partijen op elkaar afgestemd moeten zijn. Kennisinstituut Movisie noemt vier basisvoorwaarden waaraan deze aanpak moet voldoen. Ten eerste moet de hulpverlening tijdig, integraal en duurzaam zijn. Te lang wachten vergroot de problemen. Hulpverleners moeten de problemen van jongeren van alle kanten aandacht geven. Dus zowel een eventuele verslaving aanpakken, maar ook een opleiding stimuleren en het zoeken van woonruimte. Er is langdurige ondersteuning nodig als deze jongeren eenmaal weer onderdak gevonden hebben. Verder moet de basis op orde zijn. Eerst moeten de woonplek, het inkomen en de daginvulling (opleiding/werk) er zijn, dan kan er gewerkt worden

aan de onderliggende problemen. Dit geeft de jongere rust en deze rust is nodig om de toekomst te kunnen uitstippelen.

Maatwerk is nodig voor deze doelgroep. De jongeren zelf en hun belevingswereld moeten centraal staan. Ervaringsdeskundigen spelen hier een grote rol in. Zij kennen de belevingswereld van de jongeren. Natasja miste dit maatwerk toen zij zelf bij jeugdzorg onder behandeling was. 'Er waren geen goede professionals daar. Ze veroordeelden mij alleen maar. Niemand luisterde naar mijn verhaal. Als ik toen de gelegenheid had gehad om mijn verleden te verwerken, had ik een veel betere start kunnen maken op mijn 18e. Ik had kunnen gaan studeren en de ellende van dakloosheid was me misschien bespaard gebleven. Nu heb ik jaren verloren.'

Tenslotte is de houding van de professional essentieel. Jongeren hebben al een lang verleden met hulpverleners en hebben vaak het vertrouwen in hen verloren. Daarom zijn geduld, vastberadenheid en een niet-veroordelende houding nodig vanuit de hulpverleners.

Het kabinet lijkt de problematiek te erkennen. Staatssecretaris Paul Blokhuis van Volksgezondheid en Sport (vws) stelt 200

// Een eigen, veilige plekje gaf mij rust //

miljoen euro beschikbaar om gemeenten te helpen met projecten. Hij wil dat gemeenten ingrijpende maatregelen nemen, zoals het verhogen van de uitkeringen of helpen met een postadres. Masuger is blij met de toegezegde steun: 'Wat je ook wilt doen, je komt nergens zonder geld. Het moet niet blijven bij projecten en programma's. We hebben structureel beleid nodig om dakloosheid te voorkomen. Verder moet de aanpak integraal zijn. Dak- en thuisloze jongeren vallen nu onder het ministerie van vws. Dat is veel te smal. De verantwoordelijkheid voor dit probleem

moet ook bij andere ministeries komen te liggen. Er is veel meer samenwerking nodig, bijvoorbeeld met het ministerie dat over wonen en inkomen gaat.'

Niet alleen in de politiek, maar ook in de praktijk moet samenwerking de norm zijn. Masuger: 'Het is zaak alle partijen goed op elkaar af te stemmen. Zorgorganisaties, woningcorporaties, de plaatselijke politiek: ze moeten niet meer vanaf hun eigen eilandje werken, maar de handen ineenslaan tegen dit maatschappelijke probleem.'

'Ik merk dat instanties langs elkaar heen werken', vertelt Natasja. 'Toen ik zelf dakloos was liep ik daar tegenaan en later ook toen ik als ervaringsdeskundige zwerfjongeren bijstond. Regelgeving verhindert instanties om samen te werken.'

Aanpakken woningnood

'Zorg snel voor goede, betaalbare woningen', bepleit Hella Masuger. 'Een plausible huurprijs ligt ongeveer op een derde van iemands inkomen. 'En verhoog dat inkomen' vervolgt Marleen van der Kolk. 18 tot 21-jarigen hebben de 1050 euro in de maand die ook geldt voor 21-jarigen volgens de *Participatiewet*.' Natasja vond uiteindelijk de juiste hulp via een zorgorganisatie. Zij hielpen haar om een woning te vinden en haar leven op de rit te krijgen. 'Ik deed vrijwilligerswerk en werkte als ervaringsdeskundige. Nu werk ik even niet en ben ik bezig dingen uit het verleden te verwerken. Wat ik daarna wil doen, weet ik nog niet. Toch trekt de zorg me nog. Er moet zoveel veranderen, daar wil ik aan bijdragen.' ←

Natasja is een schuilnaam, de echte naam is bij de redactie bekend.

Twee kansrijke projecten: Bouwdepot en WoonLab

Een maandelijks vast inkomen dat je de rust geeft om aan je toekomst te werken. Samen met studenten je ideale woning ontwerpen en realiseren. De projecten Bouwdepot en Woonlab bieden (ex-)zwerfjongeren weer perspectief.

Het Bouwdepot is een pilot waarin tien zwerfjongeren een jaar lang een vast maandelijks inkomen krijgen. Dit lijkt op een basisinkomen, maar heet hier 'bouwbudget'. 'Dit is omdat de deelnemers bouwen aan zichzelf', vertelt Hella Masuger. 'Ze bouwen aan alle aspecten van hun leven, zoals wonen, financiën

en opleiding.' Het geld komt uit fondsen die sZn hiervoor heeft benaderd. Het bouwen gebeurt met symbolische stenen. Iedere 'steen' is een noodzakelijk onderdeel om een nieuwe toekomst op te bouwen. Het bouwbudget is zo'n steen, net zoals het plan van aanpak voor de zorg dat de jongere opstelt. De eerste resultaten van de pilot met tien mensen zijn bemoedigend. Volgens Marleen van der Kolk van sZn die nauw betrokken is bij dit project, blijken jongeren heel goed met geld om te gaan: 'Ze sparen zelfs en kunnen weer in de toekomst kijken en verantwoordelijkheden oppakken'.

Woonlab

Een ander project is het WoonLab. Hier werken sinds 2020 studenten *Urban Architecture* van de TU Eindhoven samen met ervaringsdeskundige jongeren. Het doel is woonruimte te realiseren die voldoet aan de behoeften van deze jongeren. In de gesprekken met studenten komen de jongeren gaandeweg tot steeds duidelijkere woonwensen. Aanvankelijk is een dak boven het hoofd al genoeg, maar stukje bij beetje worden de wensen verfijnd. 'De studenten en jongeren herkennen elkaars behoeften', zegt Hella Masuger. 'Dit leidt tot mooie en inspirerende ideeën.' Om de ideeën te

realiseren komt er een brede samenwerking met andere partijen, zoals wooncorporaties en zorgorganisaties.

Investeer in cohesie

De sZn ziet dat dakloze jongeren geen positieve reputatie hebben. 'Er bestaat een beeld van eeuwig blowende hangjongeren', vertelt Marleen van der Kolk. 'Dat beeld klopt niet.' Hella Masuger: 'Jongeren willen echt iets doen voor de buurt. Daarom is het belangrijk te investeren in buurtcohesie. Woningcorporaties hebben hier een rol in. Zoek waarin de jongeren en de buurt iets voor elkaar kunnen betekenen. Investeer in de community'.